

بررسی تأثیر شهرنشینی بر سطح رفاه اجتماعی در استانهای ایران

۴۹

مقدمه: رفاه اجتماعی همواره یکی از موضوعات مورد توجه در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه برای بررسی عملکرد سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی است که می‌تواند تحت تأثیر عوامل بسیاری قرار گیرد. یکی از عوامل مؤثر بر وضعیت و شرایط زندگی مردم، شهرنشینی و مهاجرت از روستا به شهر است.

روشن: در این پژوهش به بررسی تأثیر غیرخطی شهرنشینی بر رفاه استانهای ایران در بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۸ با استفاده از روش داده‌های تابلویی پویا پرداخته شده است. علاوه بر متغیر شهرنشینی، متغیرهای دیگری چون متوسط درآمد خانوار و سطح اشتغال بزرگسالان نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌ها: بین شهرنشینی و رفاه اجتماعی رابطه U وارون برقرار است. به عبارت دیگر با افزایش شهرنشینی سطح رفاه در ابتدا افزایش می‌یابد ولی از یک سطح حداکثری به بعد دچار نزول و کاهش می‌شود. متغیرهای متوسط درآمد خانوار و سطح اشتغال بزرگسالان نیز دارای رابطه مثبت و مستقیم با رفاه اجتماعی در سطح استانها هستند.

بحث: سکونت در شهرها الزاماً سطح رفاه را افزایش نخواهد داد، بنابراین برای جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها و افزایش حاشیه‌نشینی و تحت‌الشعاع قرار گرفتن رفاه مردم ساکن شهرها باید سطح امکانات بهداشتی، آموزشی، اشتغال و به‌طورکلی رفاه در سطح روستاها و مناطق غیرشهری افزایش یابد.

۱. الهام وفائی

دکتر علوم اقتصادی، مرکز پژوهشهای توسعه و آینده‌نگری، تهران، ایران.
(نویسنده مسئول)

<Elham.vafaei@yahoo.com>

۲. مهدی پندار

دکتر علوم اقتصادی، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران.

۳. ازین جواهری

کارشناس ارشد اقتصاد منابع طبیعی و محیط‌زیست، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران.

واژه‌های کلیدی:

داده‌های تابلویی پویا، رفاه اجتماعی، شهرنشینی، غیرخطی، رابطه U وارون.

JEL: R13, I38, P36

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۷

Investigating the Impact of Urbanization on the Level of Social Welfare in Different Provinces of Iran

▶ **1- Elham Vafaei**
Ph.D. in Economics,
Assistant Professor, The
Center for Development
Research and Foresight,
Tehran, Iran.
(Corresponding Author)
<Elham.vafaei@yahoo.com>

▶ **2- Mahdi Pendar**
Ph.D. in Economics,
Assistant Professor,
Economics Department of
Agricultural Economics,
Faculty of Economics and
Agricultural Development,
University of Tehran, Karaj,
Iran.

▶ **3- Azhin Javaheri**
M.A. in Natural Resources
and Environmental
Economics, Department of
Agricultural Economics,
Faculty of Economics and
Agricultural Development,
University of Tehran, Karaj,
Iran

KeyWords:

Dynamic panel data, Social
welfare, Urbanization.

JEL Classification: R13·
I38· P36

Received: 2023/02/11

Accepted: 2024/05/06

Introduction: Social welfare is always one of the important topics in developed and developing countries, and they assume it as an effective factor to examine the performance of policymakers and economic planners, which can be influenced by many factors. One of the factors affecting conditions of people's life is urbanization and migration from rural areas to cities.

Method: In this research, the non-linear effect of urbanization on the welfare of the people living in diverse provinces of Iran has been investigated in the period of 2011-2019. In addition to the urbanization, other variables, such as the average household income and the employment level of adults have also been studied.

Findings: The results of the research by using the dynamic panel data approach indicate that there is an inverted U relationship between urbanization and social welfare. In other words, with the increase of urbanization, the welfare level increases at first, but after reaching a maximum level, it declines. Other variables were also used, such as average household income and adult employment level, and it was found that there was again a positive and direct relationship with social welfare, and increasing them resulted in growth of welfare too.

Discussion: It is clear living in cities will not necessarily increase the level of welfare; therefore, in order to prevent the migration of villagers to cities and the increase of marginalization and the overshadowing of the well-being of people living in cities, the level of health facilities, education, employment, and general well-being at the level of villages and non-urban areas should be improved.

Citation: Vafaei E, Pendar M, Javaheri A. (2024). Investigating the impact of urbanization on the level of social welfare in the provinces of Iran. *refahj*. 24(93), : 2

URL: <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-4172-fa.html>

Extended Abstract

Introduction:

Increasing welfare is one of the reasons for the expansion of cities. Welfare always has two material and spiritual dimensions: its material dimension is related to basic needs, such as food, clothing, health, housing, etc., and its spiritual dimension is related to topics, such as enjoying human, political, social, and economic rights, and legal protection for all people. These concepts are prerequisites for the development of urbanization, so it is not possible to create cities without achieving these goals. In other words, if urbanization does not provide welfare and social security for residents, it cannot be regarded as an efficient factor. In developing countries, development and economic growth proceed simultaneously. Along with economic development, economic production is transferred from the agricultural and rural sectors to industrial and service production. Also, due to the greater use of capital-intensive technologies, part of the active workforce in the agricultural sector has lost their jobs and migrated to the cities to find jobs.

This change in the composition of production creates economic development in cities as the labor force and manufacturing plants in cities converge to be employed in industrial and service activities using economies of scale. If urbanization does not bring welfare and social security to residents, it is not efficient. Industrial and service activities concentrated in urban areas are more efficient due to economies of scale. Increasing production activity in an area helps increase information and awareness among producers, which in turn improves market performance. Another benefit of this concentration is the reduction of transportation costs and the exchange of products and inputs among producers, which reduces production costs, and this itself is a significant positive side effect. Of course, there is no guarantee that the expansion of cities will improve the level of well-being of all people living in such areas equally.

It is possible that the development of urbanization causes class differences among citizens, which in turn reduces their quality of life. In general, it is expected that the economic growth of cities will optimize the fair distribution of income, insurance, social support, and medical services, can provide job opportunities, and gen-

erally create a favorable level of well-being for the resident population.

Method

In this study, the non-linear relationship between urbanization and social welfare of Iranian provinces has been evaluated based on dynamic panel data technique during the period of 2011-2019. Social welfare is calculated using the SEN index. Also, in addition to the urbanization variable, the effect of other variables such as urbanization square, household income level and employment on well-being in Iran's provinces were also investigated.

The results indicate that the variables of household income and employment have a positive effect on the level of well-being in the provinces, in other words, with an increase in the level of household income and also with an increase in the number of employed people, the level of well-being in the provinces of Iran increases, but regarding the variable of urbanization, the results have been different from these two variables, based on the results of the relationship between urbanization and household welfare, it is an inverted U, which means that urbanization initially has a positive effect on the level of welfare in the provinces of Iran, but after reaching a maximum level, it declines, and their relationship will be negative. In other words, up to the maximum point, with the increase in urbanization, the level of welfare increases simultaneously, but after the threshold point, with the increase in the level of urbanization, the level of welfare of households in Iran decreases.

Finding

Part of the increase in urbanization and the population of residents in urban areas is due to the large migration of residents from other areas to cities. Immigrants migrate to cities in search of better access to facilities because access to educational, occupational, health, etc. facilities are better in cities than rural areas. Therefore, every year, a large number of people living in villages migrate to the cities in search of jobs and better facilities. Living in cities, if the necessary infrastructure is not provided to meet the needs of the entire resident population, will reduce the level of well-being of the residents.

Also, the outskirts of the cities are not full of suitable settlements in terms of welfare level. Dwelling in cities is depopulated because the infrastructure needed

to meet the needs of the entire population reduces. Also, the outskirts of the cities are full of settlements with suitable environmental conditions. Therefore, with the increase in the population of cities and the expansion of urbanization, the level of welfare of the people will increase to a certain extent, and their access to welfare facilities will increase, but due to the limitations in the resources and infrastructures in the cities, with the increase in protection from a certain level to a higher level of welfare, the number of people living in the cities will decrease, and the access of most of the immigrants to the cities' welfare facilities will be cut off, meaning that sometimes even their welfare level on the outskirts of the cities will be lower than that of the rural people.

Discussin

The most appropriate way to improve the level of welfare of households is to improve educational, occupational, and health facilities in villages and non-urban areas, in which case immigrants will not migrate to cities to access better facilities, which will not necessarily happen for the well-being of themselves and other residents of the cities. Living on the outskirts of cities, they themselves have problems achieving their goal, which is to increase the level of well-being.

Ethical considerations

Authors' contributions:

All authors contributor in producing of the research.

Funding

This article was written independently and no financial support was received from any organization to write it.

Conflicts of interest

There is no conflict of interest in this article.

Following the principles of research ethics

In this article, has complied all rights relating to ethical point, especially the non-manipulation and distortion of data and respecting the rights of interviewees.

مقدمه

رفاه جزء اساسی‌ترین نیازهای اجتماعی جامعه است که افراد جامعه باید از آن برخوردار باشند. از این رو، با شناخت این مهم توسط اقتصاددانان و سیاست‌گذاران، عوامل مؤثر بر رفاه افراد همچون شهرنشینی و ... مورد توجه آنان قرار گرفته و برنامه‌های توسعه اقتصادی از برنامه‌ریزی بخشی به برنامه‌ریزی منطقه‌ای گرایش پیدا کرده است (وفائی و همکاران^۱، ۲۰۱۷). رفاه همواره دارای دو بعد مادی و معنوی است که بعد مادی آن مربوط به نیازهای اولیه و اساسی همچون خوراک، پوشاک، بهداشت، مسکن و ... است و بعد معنوی آن مباحثی همچون برخورداری از حقوق انسانی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و حمایت قانونی از تمام افراد است. این مفاهیم از پیش‌فرضهای مورد نیاز برای توسعه شهرنشینی هستند، به طوری که بدون دستیابی به این اهداف ایجاد شهرها ممکن نیست. به بیان دیگر چنانچه شهرنشینی موجب رفاه و تأمین اجتماعی ساکنان نشود، کارآمد نیست (فرهمند و همکاران^۲، ۲۰۱۲).

از نگاه شهروندان افزایش و تفاوت سطح رفاه بین شهر و روستا از دلایل گسترش شهرها است. شهرنشینی فرآیندی است که در آن تغییراتی در سازمان اجتماعی سکونتگاههای انسانی به وجود می‌آید که حاصل افزایش، تمرکز و تراکم جمعیت است. از نظر سازمانی، در شهرنشینی دگرگونی‌هایی در ساخت اجتماعی - اقتصادی و کارکردهای جمعیتی ظاهر می‌شود (موسوی شال^۳، ۲۰۲۱).

شهرنشینی نتیجه واقعی از توسعه است؛ زیرا همان‌طور که کشورها توسعه می‌یابند، نسبت شهروندانی که در مناطق شهری زندگی می‌کنند، با انتقال جمعیت از مناطق روستایی به شهرها نیز افزایش می‌یابد. یک دلیل برای شهرنشینی رو به رشد در سراسر جهان، تنوع قابل توجه ثروت و منابع، در تمام شهرهای مختلف است (سید نورانی و راجی

1 Vafaei et al.

2 Farahmand et al.

Mousavi Shal 3

اسدآبادی^۱، ۲۰۲۰).

در حقیقت، می‌توان بیان داشت که یکی از اهداف اساسی توسعه، دستیابی به رفاه اجتماعی همگانی است (وفائی و همکاران، ۲۰۱۸) و یکی از مهم‌ترین پدیده‌های ناشی از توسعه اقتصادی و صنعتی شدن کشورها رشد شهرنشینی و جمعیت ساکن در شهرها است. یکی از عوامل مؤثر بر این موضوع تمرکز و تجمع کارگاهها و بنگاههای صنعتی و تولیدی در مراکز شهری است که نیروی کار روستایی برای برخورداری از شغل و درآمد همواره به فکر مهاجرت به شهرها هستند. تودارو معتقد است که دلیل مهاجرت از روستا به شهر ناشی از دو متغیر مهم جذب و دفع است. جذب و دفع به شکل تفاوت چشمگیر درآمد شهر و روستا و شانس بیشتر در دستیابی به شغل و درآمد در شهرها است (تودارو^۲، ۱۹۸۹).

در کشورهای درحال توسعه، توسعه و رشد اقتصادی هم‌زمان با هم پیش می‌روند. هم‌زمان با توسعه اقتصادی، تولید اقتصادی از بخش کشاورزی و روستایی به سمت تولیدات صنعتی و خدماتی منتقل می‌شود. همچنین به دلیل استفاده بیشتر از تکنولوژیهای سرمایه‌بر بخشی از نیروی کار فعال در بخش کشاورزی شغل خود را از دست داده و برای دستیابی به شغل به سمت شهرها مهاجرت می‌کنند. این تغییر در ترکیب تولید باعث ایجاد توسعه اقتصادی در شهرها می‌شود، چرا که نیروی کار و کارخانه‌های تولیدی در شهرها به هم می‌پیوندند تا با استفاده از صرفه‌های ناشی از مقیاس در فعالیتهای صنعتی و خدماتی به کار گرفته شوند (هندرسون^۳، ۱۹۷۴).

فعالتهای صنعتی و خدماتی متمرکز در مناطق شهری به دلیل صرفه‌های ناشی از مقیاس کارا تر هستند. افزایش فعالیت تولیدی در یک منطقه به افزایش اطلاعات و آگاهی در بین تولیدکنندگان کمک می‌کند و این خود موجب بهبود عملکرد بازار می‌شود. یکی دیگر

Seyed nourani & Raji Asad abadi 1

2 Todaro

3 Henderson

از مزایای این تمرکز کاهش هزینه‌های حمل و نقل و مبادله محصولات و نهاده‌ها در بین تولیدکنندگان است که باعث کاهش هزینه‌های تولید می‌شود و این خود یک اثر جانبی مثبت قابل توجه است (هندرسون، ۲۰۰۰).

همین‌طور دولت با اعمال سیاست‌های حمایتی از صنایع شهری، سرمایه‌گذاری زیربنایی یا یارانه بازار سرمایه در شهرها، جذابیت شهرها را بیشتر کرده و موجب مهاجرت نیروی کار از روستا به شهر می‌شود (رنود، ۱۹۸۷).

البته تضمینی وجود ندارد که گسترش شهرها موجب بهبود سطح رفاه تمام مردم ساکن در شهر به یک اندازه باشد. ممکن است که توسعه شهرنشینی باعث ایجاد اختلاف طبقاتی در بین شهروندان شود که این خود موجب کاهش کیفیت زندگی ساکنان است. در حالت کلی چنین انتظار می‌رود که رشد اقتصادی شهرها بهینه‌سازی توزیع عادلانه درآمد، بیمه و حمایت‌های اجتماعی و خدمات درمانی، تأمین شغل و به‌طورکلی سطح مطلوبی از رفاه را متناسب با جمعیت ساکنان ایجاد کند (فرهمند و همکاران، ۲۰۱۲). لذا شهرنشینی می‌تواند رفتار دوگانه‌ای بر سطح رفاه اجتماعی بگذارد.

به‌بیان‌دیگر افزایش شهرنشینی بسته به سایر عوامل هم می‌تواند رفاه اجتماعی را افزایش دهد و یا گاهی می‌تواند از عوامل کاهش رفاه اجتماعی به حساب بیاید. چگونگی اثرگذاری شهرنشینی بر رفاه اجتماعی در جوامع مختلف بسته به سایر شرایط اجتماعی و محیطی متفاوت است. از این‌رو بررسی وجود یا عدم وجود رابطه غیرخطی شهرنشینی بر رفاه اجتماعی حائز اهمیت است. در این مقاله هدف بررسی رابطه شهرنشینی با رفاه اجتماعی استانهای ایران در سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۸ و بر اساس رویکرد داده‌های تابلویی پویا است تا از طریق آن بتوان نحوه اثرپذیری رفاه از سطح شهرنشینی در ایران شناسایی شود تا به وسیله آن سیاست‌گذاریها و

1. Renaud

۲. متغیرهای مورد استفاده در این مقاله از مرکز آمار استخراج شده است و به علت عدم وجود داده‌های مربوط به سال ۱۳۹۸ تولید ناخالص داخلی برخی از استان‌ها، داده مربوط به آن‌ها برآورد شده است.

راهکارهای لازم برای بهبود سطح رفاه مردم اتخاذ شود. همچنین نقطه آستانه سطح شهرنشینی به دولتها این امکان را می‌دهد تا با استفاده از آن روند مهاجرت به شهرها را برای بهبود سطح رفاه مردم کنترل کنند. بنابراین در این مطالعه علاوه بر تعیین نحوه اثرگذاری شهرنشینی بر رفاه اجتماعی، هدف تعیین سطح آستانه شهرنشینی برای رفاه مطلوب است.

چارچوب نظری

سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۴ اعلام کرده است که میزان بی‌سابقه‌ای از شهرنشینی در جهان در حال وقوع است و بیشترین میزان رشد نرخ شهرنشینی مربوط به کشورهای درحال توسعه است (سازمان ملل، ۲۰۱۴). شهرنشینی تحولات اساسی ساختاری، اقتصادی، اجتماعی و کاربری زمین را به دنبال دارد. بخش اعظم فرآیند شهرنشینی در مناطق مختلف معمولاً سرمایه‌گذارهای عظیم دولتی و خصوصی در مناطق روستایی و شهرهای کوچک را شامل می‌شود و در حالت کلی رشد اقتصادی را به دنبال دارد، البته این فرآیند در قاره‌ها و کشورهای مختلف به شکلهای مختلف اتفاق می‌افتد (جدواب^۱، ۲۰۱۱)؛ (هندرسون و همکاران، ۲۰۱۳). در حالت کلی شهرنشینی دو نوع اثر می‌تواند بر رفاه اجتماعی داشته باشد از یک سو، برخی از مطالعات بیانگر تأثیرات مثبت گسترش شهرنشینی بر رفاه در درازمدت هستند (گلاسر^۲، ۲۰۱۳). بر این اساس، شهرنشینی شامل انتقال فرصتهای شغلی از کشاورزی به سمت اشتغال بیشتر صنعتی با مزایای بیشتر است (دیانو^۳ و همکاران، ۲۰۱۹). شهرنشینی می‌تواند موجب افزایش تقاضا برای محصولات کشاورزی و اشتغال در بخش غیر کشاورزی شود که روابط بازار را بهبود می‌بخشد. از طرفی شهرنشینی دسترسی به بازارها را راحت‌تر کرده که این امر می‌تواند درآمد بیشتری را برای حمایت از معیشت روستایی ایجاد

1. United Nations
3. Glaeser

2. Jedwab
4. Diao

کند. در واقع، نرخ شهرنشینی با درآمد سرانه بالاتر رابطه مثبت دارد (کالی و منون، ۲۰۱۳). همچنین، شهرنشینی موجب افزایش سرمایه‌گذاری در فن‌آوریهای کشاورزی می‌شود که این با ایجاد فرصت برای بازار محصولات کشاورزی رفاه خانوار روستایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سوین و تافل، ۲۰۱۷).

بر اساس مبانی بیان‌شده انتظار بر این است که با گسترش شهرنشینی وضعیت درآمد خانوارهای ساکن در شهر بیشتر شود، چرا که با بزرگ‌تر شدن شهرها تعداد مصرف‌کنندگان بالقوه بیشتر شده و بازارها بزرگ‌تر می‌شوند، در ادامه این روند، خدمات مالی، ارتباطات و حمل‌ونقل نیز گسترش پیدا می‌کند. بنابراین مناطق بزرگ‌تر صرفه‌های نسبت به مقیاس بیشتری دارند و این خود موجب افزایش درآمد افراد ساکن در این مناطق است.

همچنین شهرها یکی از عوامل مؤثر در ایجاد ارتباط بین مردمی است که دارای مشترکاتی در ترجیحات و ایده‌های خود هستند. از منظر اقتصاد شهری، شهرها موجب ایجاد شرایطی برای تبادل نظرات و ایده‌ها و تعامل میان مردم است که در نهایت افزایش آگاهی و دانش برای توسعه محصولات و فناوریهای تولید را به دنبال دارد (فرهمند و همکاران، ۲۰۱۲). از سوی دیگر، به اعتقاد برخی شهرنشینی دارای اثرات منفی بر رفاه اجتماعی است. در حقیقت این افراد بیان می‌کنند که فقر شهری شده، به عبارت دیگر فقر تنها مربوط به مناطق روستایی نیست و شهرها نیز به فقر دچار هستند (دوروش و تورلو، ۲۰۱۴).

به بیان دیگر گسترش فقر در شهرها ناشی از مهاجرت فقیران به مناطق شهری است که این امر حاصل شهرنشینی بی‌برنامه است. در حقیقت شهرنشینی بی‌برنامه به جای اینکه موجب افزایش رفاه اجتماعی شود، حاشیه‌نشینی را در شهرها افزایش داده و فقر را گسترش می‌دهد. علاوه بر این شهرنشینی معمولاً با افزایش تقاضا برای محصولات غذایی و خدمات عمومی در

1. Cali and Menon
2. Swain and Teufel
3. Dorosh and Thurlow

ارتباط است. این تقاضای فزاینده همراه با سیستمهای تولید مواد غذایی کشش ناپذیر، می تواند منجر به افزایش قیمت‌های مصرف‌کننده شود (دوروش و تورلو، ۲۰۱۴).

یکی دیگر از اثرات مهم احتمالی شهرنشینی افزایش نابرابری درآمد به‌ویژه در مراحل اولیه توسعه است (کانبور و ژانگ، ۲۰۱۳). اعتقاد بر این است که این اتفاق به طور خاص در زمانی اتفاق می‌افتد که افزایش سرمایه‌گذاری در زیرساختها کمتر اتفاق افتد. این یک روند بسیار معمول در خیلی از کشورهای در حال توسعه‌ای است که گسترش شهرنشینی در آنها اتفاق افتاده است. این بدان معناست که فقیرترین خانوارها ممکن است از روند شهرنشینی نوظهور سود کمی کسب کنند که این امر می‌تواند در کوتاه‌مدت و میان‌مدت نابرابری درآمد را افزایش دهد (بلک و هندرسون، ۱۹۹۹).

از این رو، اثر شهرنشینی بر رفاه اجتماعی می‌تواند مثبت و یا منفی و یا به صورت غیرخطی باشد. در واقع افزایش رفاه ممکن است در ابتدا به علت افزایش مطلوبیت نسبی به دست آمده از دسترس‌یها و شرایط تسهیل‌کننده در شهرها باعث افزایش رفاه موقت افراد شود ولی بعد از گذشت مدتی با افزایش هزینه‌ها بیشتر از افزایش درآمدهای شهری و عدم توانایی در پوشش هزینه‌ها باعث کاهش رفاه اجتماعی شود. به طوری که، مطالعات مختلف نظیر هندرسون (۲۰۰۰ و ۲۰۰۱) بیانگر این مسئله هستند که درجه تمرکز شهری بر کارایی و رشد اقتصاد ملی به صورت غیرخطی اثرگذار است.

به بیان دیگر با افزایش شهرنشینی در مرحله اول، رشد اقتصادی افزایش می‌یابد تا به یک نقطه حداکثری می‌رسد و پس از آن با گسترش بیشتر در شهرنشینی این روند دچار نزول شده و شکل کاهشی به خود می‌گیرد. ویلیامسون معتقد است که در مراحل اولیه توسعه تمرکز شهری افزایش می‌یابد اما با بیشتر شده توسعه درجه بهینه تمرکز شهری دچار کاهش می‌شود (فرهمند و اکبری، ۲۰۰۸).

1. Kanbur and Zhuang
2. Black and Henderson

پیشینه تجربی

سامانی و همکاران^۱ (۲۰۲۳) ضمن بررسی اثر غیرخطی سرریز فضایی تمرکززدایی مالی بر رفاه اجتماعی در استانهای ایران در دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۹۷ با استفاده از روش اقتصادسنجی فضایی، به اثرگذاری متغیر شهرنشینی بر رفاه اجتماعی نیز پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که سطح تمرکززدایی در استانها با رفاه اجتماعی رابطه غیرخطی معکوس دارد. همچنین متغیرهای نرخ باسوادی، درآمد سرانه و شهرنشینی تأثیر مثبت و شاخص فلاکت اثر منفی بر رفاه اجتماعی استانهای ایران دارند.

نوبهار و همکاران^۲ (۲۰۲۳) به بررسی رابطه بین نابرابری درآمد، شهرنشینی و رشد اقتصادی در استانهای ایران در دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۹۸ و با استفاده از روش دومیترا-سکو-هورلین برای بررسی رابطه علی متغیرها و نیز رویکرد پانل فضایی پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از وجود رابطه علیت یک طرفه از شهرنشینی به نابرابری درآمدی و وجود رابطه علیت دوطرفه بین تولید ناخالص داخلی و نابرابری درآمدی در استانهای ایران است. همچنین، نرخ شهرنشینی، تولید ناخالص داخلی سرانه و باسوادی از مهم ترین متغیرهای اثرگذار بر نابرابری درآمدی در استانهای ایران هستند.

کاوه^۳ (۲۰۲۱) به مقایسه رفاه ذهنی ساکنان متن و حاشیه کلان شهر مشهد و عوامل مؤثر بر آن در سال ۱۳۹۹ و بر اساس روشهای مصاحبه و پرسشنامه و رویکرد پروبیت تربیتی پرداخته اند. نتایج حاکی از آن است که سطح رفاه ذهنی حاشیه نشینان مشهد کمتر از ساکنان این کلان شهر است. رضایت نسبی مالی افراد، جنسیت، برخورداری از تحصیلات دانشگاهی و سطح بالاتر عواطف مثبت در کل نمونه، میزان باورهای مذهبی فقط در نمونه شهرنشینان و جنسیت، تأهل و مالکیت خانه در بین حاشیه نشینان از عوامل مهم و اثرگذار بر رفاه ذهنی

1 Samani et al.

2 Nobahar et al.

3 Kave

هستند.

زی و همکاران^۱ (۲۰۲۱) به بررسی تأثیر رفاه بر مهاجرت به شهرها پرداختند. مطالعه آنان براساس داده‌های نظرسنجی از پنج شهر چین است. به عقیده آنان برخورداری از سیستم رفاهی یک عامل مهم در مهاجرت به شهرها در کشورهای در حال توسعه است. نتایج نشان می‌دهد که مهاجران روستایی که وضعیت اقتصادی-اجتماعی بهتری دارند تمایل بیشتری به سکونت در شهرها دارند. همین‌طور مشارکت در بیمه‌های اجتماعی تأثیر مثبت و قابل توجهی بر اهداف شهرک‌سازی مهاجران روستایی در شهرها دارد.

تیبرتی^۲ (۲۰۲۰) در بررسی خود در کشور اتیوپی به این موضوع پرداختند که آیا شهرنشینی رفاه خانوار را بهبود می‌بخشد؟ بررسی آنان نشان داد که رشد شهرنشینی به‌ویژه گسترش شهرهای کوچک موجب بهبود وضعیت رفاه می‌شود. افزایش رفاه به دلیل افزایش مشارکت در بازار کار و بخشهای غیرکشاورزی است که عمدتاً این شغلها به دلیل شهرنشینی به وجود آمده است. یافته‌ها این نکته را بیان می‌کند که به طور متوسط، گسترش شهرنشینی می‌تواند رفاه خانوار را بهبود بخشد، به‌ویژه که فرصتهایی در بازار کار ایجاد می‌کند که می‌تواند درآمد خانوار را افزایش دهد؛ که البته این پیشرفتها ممکن است به طور یکنواخت توزیع نشوند، به عبارت دیگر در این فرآیند خانوارهایی که دارای وضعیت رفاهی بهتری هستند نسبت به خانوارهایی که وضعیت رفاهی ضعیفی دارند، بهره‌مندی کمتری از رفاه را تجربه می‌کنند.

مختار و همکاران^۳ (۲۰۱۸) به بررسی این موضوع پرداختند که آیا مهاجرت روستا به شهر کیفیت اشتغال و رفاه خانوار را در پاکستان بهبود می‌بخشد؟ آنان از داده‌های چهار منطقه اصلی لاهور، گوجرانوالا، فیصل‌آباد و سیالکوت در پنجاب پاکستان استفاده کردند.

1 Xie et al

2 Tiberti

3 Mukhtar et al.

این داده‌ها برای ۵۰۴ خانواده مهاجر و غیرمهاجر در مناطق روستایی و ۲۵۲ کارگر مهاجر در مقاصد شهری است. نتایج نشان داد که وضعیت کارگران مهاجر از نظر بهبود درآمد و شرایط زندگی در شهرها بهتر است، اما وضعیت حمایت اجتماعی آنها هنوز پایین است. همچنین نتایج مدل‌های کیفیت اشتغال نشان می‌دهد که مهاجرت یک استراتژی موفق برای خانوارهای روستایی برای بهبود کیفیت اشتغال و رفاه آنها است و مهاجرت تأثیر مثبتی بر درآمد خانوارهای روستایی دارد که این تأثیرات در شهرهای بزرگ بیشتر دیده می‌شود.

ایلخانی (۲۰۱۷) به بررسی تأثیر شهرنشینی بر رفاه اقتصادی کشورهای منتخب منا پرداخته‌اند. آنها در مطالعه خود از شاخص رفاه لگاتوم استفاده و تأثیر نرخ شهرنشینی بر رفاه اقتصادی کشورهای منتخب برای سالهای ۲۰۰۹-۲۰۱۴ را به وسیله مدل پانل دیتا برآورد کردند. نتایج آنان حاکی از این بود که بین رشد شهرنشینی و رفاه اقتصادی در کشورهای منتخب منا رابطه مثبت وجود دارد.

نگوین^۱ و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی تغییرات رفاه در بین خانوارهای روستایی مهاجر به شهر در کشور ویتنام پرداختند. این بررسی بین ۲۹۹ خانوار مهاجر در بازه زمانی ۲۰۰۷-۲۰۱۰ انجام شده است. نتایج بررسی حاکی از این بوده است که مهاجرت از روستا به شهر برای بهبود وضعیت اشتغال یک استراتژی مورد استفاده خانوارهای روستایی در معرض شوکهای کشاورزی و اقتصادی بوده و همچنین خانوارهایی که دارای سرمایه انسانی بالاتر هستند برای دسترسی به تحصیل و آموزش بهتر مهاجرت را به عنوان استراتژی انتخاب می‌کنند. نتایج حاصل از بررسی نشان‌دهنده این نکته است که مهاجرت دارای اثر مثبت در رشد درآمد خانوار بوده و مهاجرت نه تنها باعث می‌شود خانوار از فقر رها شوند بلکه وضعیت فقر در مناطق روستایی را نیز بهبود می‌بخشد.

فرهمند و همکاران (۲۰۱۲) به بررسی اثر شهرنشینی بر رفاه اجتماعی در استانهای

1. Nguyen

ایران پرداختند. آنها از دو متغیر شهری (درصد جمعیت ساکن در بزرگترین ناحیه شهری) و ضریب توزیع اندازه شهرها (با استفاده از برآورد رتبه-اندازه شهر) برای بررسی استفاده کردند. مطالعه آنان در بازه زمانی ۱۳۸۵-۱۳۸۸ انجام شده و روشهای (SAR) و (SEM) برای برآورد الگوی نهایی (SARMA) به کار گرفته شده است. نتایج آنان حاکی از این است که رابطه بین شهرنشینی و رفاه به صورت غیرخطی است، به عبارت دیگر برای دستیابی به رفاه حد بهینه‌ای از شهرنشینی لازم است. همچنین درجه تمرکز شهری بر رشد رفاه از نظر آماری اثر معناداری ندارد.

بر اساس مطالعات (ایلخانی، ۲۰۱۷)، (نگوین، ۲۰۱۵)، (تیرتی، ۲۰۲۰) و (زی و همکاران، ۲۰۲۱) رابطه مثبتی بین سطح رفاه و شهرنشینی وجود دارد، به بیان دیگر یکی از دلایل مهاجرت به شهرها دستیابی به امکانات بیشتر، درآمد بالا و اشتغال و درنهایت بهبود سطح رفاه خانوار است. همچنین براساس مطالعه (فرهمند و همکاران، ۲۰۱۲) یک رابطه غیرخطی بین شهرنشینی و رفاه وجود دارد. البته که مشخصاً مطالعات اندکی نیز به بررسی رابطه شهرنشینی و رفاه اجتماعی پرداخته‌اند.

نوآوری مطالعه حاضر این است که اولاً، با توجه به اینکه رفاه در یک دوره زمانی می‌تواند بر رفاه دوره‌های بعد نیز اثرگذار باشد از تکنیک داده‌های تابلویی پویا استفاده شده است. دوم اینکه، از متغیر سن برای محاسبه رفاه اجتماعی استفاده شده است که دو مؤلفه اساسی آن درآمد سرانه و ضریب جینی است. سوم اینکه، رابطه غیرخطی بین شهرنشینی و رفاه اجتماعی مورد ارزیابی قرار گرفته و همچنین حد آستانه شهرنشینی برای دستیابی به حداکثر میزان رفاه اجتماعی در استانهای کشور ایران محاسبه شده است. علاوه بر متغیر شهرنشینی و توان دوم آن، به بررسی رابطه بین سطح اشتغال و متوسط درآمد با رفاه خانوارها در استانها نیز پرداخته شده است.

روش

در این مطالعه برای بررسی رابطه غیرخطی شهرنشینی و رفاه اجتماعی و اثرات پویای متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته در دوره زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۷ از تکنیک داده‌های تابلویی پویا استفاده شده است. فرم کلی الگوهای پویا به صورت زیر است:

$$Y_{it} = \beta_0 Y_{i,t-1} + \beta_1 X_{it} + \mu_i + u_{it} \quad (1)$$

$$i=1,2,3,\dots,N$$

$$t=1,2,3,\dots,T$$

در مدل فوق بردار متغیرهای توضیحی، X_{it} بردار متغیر وابسته، μ_i جزء خطای مربوط به مقاطع و u_{it} جزء خطای مربوط به مقاطع نام در زمان t است. این مدل امکان دارد مشکلاتی نظیر همبستگی سریالی و ماهیت درون‌زا بودن متغیر وقفه‌دار را داشته باشد به همین دلیل با برآورد کننده‌هایی مانند پانل دیتا قابل بررسی نیستند. برای حل این مشکل برای برآورد مدل از برآوردگر گشتاور تعمیم‌یافته (GMM) مربوط به آرلانو و باند^۱ (۱۹۹۱) استفاده می‌شود. آرلانو باند برای حل این مشکلات با استفاده از روش تفاضل مرتبه اول مقادیر وقفه‌دار متغیر وابسته به عنوان متغیر ابزاری استفاده می‌کنند. در این صورت با تفاضل‌گیری از طرفین معادله بالا، خواهیم داشت: (آرلانو، ۱۹۹۱)

$$(Y_{it} - Y_{i,t-1}) = \beta_0 (Y_{i,t-1} - Y_{i,t-2}) + \beta_1 (X_{it} - X_{i,t-1}) + (\varepsilon_{it} - \varepsilon_{i,t-1}) \quad (2)$$

در معادله (۲) برای حذف اثر مقاطع از الگو، تفاضل‌گیری انجام شده است. پس از آن از پسماند باقی‌مانده برای متوازن کردن ماتریس واریانس-کواریانس استفاده می‌شود. به بیان دیگر این برآورد، متغیرهایی تحت عنوان متغیر ابزاری در مدل ایجاد می‌کند تا برآوردهایی سازگار و بدون تورش به دست آید. برآورد سازگار و بدون تورش در گرو انتخاب متغیر ابزاری

1. Arellano and Bond

معتبر است. برای سنجش اعتبار متغیرهای ابزاری به کار رفته از آزمون سارگان^۱ استفاده می‌شود (بالتاجی^۲، ۲۰۰۸).

بر اساس فرض صفر این آزمون، متغیرهای ابزاری در مدل به صورت جانبی با اجزاء خطای الگو همبستگی ندارد. بر همین اساس چنانچه فرض صفر ما رد شود متغیر ابزاری مدل نامناسب است و لازم است متغیرهای ابزاری مناسب‌تری برای مدل تعریف کنیم (کریمی تکانلو^۳، ۲۰۱۳).

پس از این باید مرتبه خودرگرسیون جملات خطا نیز مورد آزمون قرار گیرد، چرا که روش تفاضل‌گیری مرتبه اول برای حذف اثرات در صورتی مناسب است که مرتبه خودرگرسیون جملات اخلال از مرتبه دوم نباشند. در تخمین مدل GMM باید جملات اخلال دارای همبستگی سریالی مرتبه اول (AR(1) و دارای همبستگی سریالی مرتبه دوم (AR(2) نباشند (آرلانو، ۱۹۹۱). در این پژوهش نیز به بررسی اثرات غیرخطی و پویای شهرنشینی بر رفاه اجتماعی استانهای ایران پرداخته شده است.

در این بررسی علاوه بر متغیر شهرنشینی متغیرهای مستقل دیگری همچون اشتغال و متوسط درآمد خانوارها نیز در نظر گرفته شده است. داده مربوط به متغیرها برای ۳۱ استان را از مرکز آمار ایران به صورت سری زمانی و برای بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۷ گردآوری و تحلیلها با استفاده از نرم‌افزار Stata12 انجام شده است.

با توجه به ماهیت پویای متغیرهای تحقیق برای انجام برآورد از روش گشتاور تعمیم‌یافته (GMM) استفاده شده است. این روش مبتنی بر همبستگی بوده که روابط بین پدیده‌ها را بر اساس اهداف تحقیق موردبررسی و تحلیل قرار می‌دهد؛ از این رو مدل مورد استفاده در این

1. sargan test
2. Baltagi
3. Karimi Takanloo

مطالعه و با لگاریتم‌گیری از متغیرها^۱ در معادله (۳) ارائه شده است.

$$LWel_{it} = \beta_0 + \beta_1 LWel_{i,t-1} + \beta_2 LURb_{it} + \beta_3 (LURb_{it})^2 + \beta_4 LLbr_{it} + \beta_5 LRev_{it} + u_{it} \quad (3)$$

$i=1,2,3,\dots,N$
 $t=1,2,3,\dots,T$

که در آن متغیر وابسته یا لگاریتم سطح رفاه اجتماعی استان i در دوره t ، متغیر وابسته با یک وقفه، لگاریتم نسبت جمعیت شهرنشین، توان دوم لگاریتم متغیر شهرنشینی، لگاریتم شاغلین ۱۵ سال و بالاتر و لگاریتم متوسط سطح درآمد خانوار را نشان می‌دهد. براساس آنچه گفته شد تابع رفاه اجتماعی براساس معیار سن برآورد شده است که به صورت زیر است:

$$Wel = GDP(1-GINI) \quad (4)$$

میزان تولید ناخالص هر استان در بازه زمانی موردبررسی و متغیر ضریب جینی مربوط به هر استان است. تابع رفاه اجتماعی سن از اهمیت خاصی برخوردار است؛ زیرا رسیدن به توسعه اقتصادی به منظور بهبود کیفیت زندگی مردم و افزایش سطح رفاه عمومی از اهدافی است که دولتهای مختلف جهان به دنبال آن هستند و در رسیدن به این هدف دو متغیر رشد اقتصادی و توزیع درآمد نقش عمده‌ای دارند.

رشد اقتصادی متغیری است که ضامن سطح تولیدات و امکانات بالاتر در اقتصاد به منظور مصرف و سرمایه‌گذاری بیشتر است و توزیع عادلانه درآمد نیز سبب استفاده متناسب همگان از امکانات و منافع موجود می‌شود. این دو متغیر در کنار هم با شکل‌گیری سایر نهادهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، موجبات تسهیل و تسریع فرآیند توسعه اقتصادی در کشور را فراهم می‌آورند و در رسیدن به توسعه اقتصادی، نحوه و اثرگذاری این دو متغیر بسیار مهم است (وفائی، ۲۰۱۷).

۱. لازم به ذکر است لگاریتم‌گیری باعث خوبی براش مدل شده و در مدل‌هایی که اعداد برخی متغیرها بسیار بزرگ و کوچک هستند در برآوردها جهت رفع مشکل نامتوازنی از لگاریتم داده‌ها استفاده می‌شود.

بر اساس مبانی تئوریک انتظار بر این است که متغیرهای اشتغال و متوسط سطح درآمد اثر مثبت بر رفاه اجتماعی داشته باشد. زیرا در جهان امروز درآمد و پول عامل اصلی در برخورداری از امکانات و افزایش سطح رفاه است.

به دست آوردن شغل به معنی پیدا کردن منبع درآمد است که به وسیله آن می توان از امکانات بهتر و بیشتری برخوردار شد. همچنین دستیابی به درآمد بالاتر خود عاملی برای دسترسی بیشتر و بهتر به امکانات آموزشی، بهداشتی، رفاهی و ... است. همچنین بر اساس مبانی تئوریک انتظار بر این است که رابطه غیرخطی U معکوس بین شهرنشینی و رفاه اجتماعی وجود داشته باشد.

یافته‌ها

قبل از تحلیل رگرسیون، ابتدا به منظور اطمینان از صحت داده‌ها و اطلاعات آماری به توصیف داده‌ها پرداخته شده است. توصیف داده‌ها این امکان را فراهم می‌کند که قبل از تخمین مدل، مروری بر اطلاعات مورداستفاده داشت.

بر اساس آمار و اطلاعات، بیشترین سطح رفاه مربوط به استان گلستان و سال ۱۳۹۷ و کمترین مقدار رفاه مربوط به استان زنجان در سال ۱۳۹۲ است. بیشترین سطح شهرنشینی مربوط به استان قم در بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۸ و کمترین سطح شهرنشینی مربوط به استان سیستان و بلوچستان و سالهای ۱۳۹۰ و ۱۳۹۴-۱۳۹۶ است. بالاترین نرخ اشتغال مربوط به استان همدان در سال ۱۳۹۷ و کمترین نرخ اشتغال نیز مربوط به استان سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۹۰ است. بالاترین سطح درآمد خانوار مربوط به استان تهران در سال ۱۳۹۷ و کمترین سطح درآمد خانوار هم مربوط به استان مرکزی در سال ۱۳۹۱ بوده است. درنهایت کمترین مقدار انحراف معیار مقدار ۰/۰۸ و ۰/۰۷ مربوط به دو متغیر اشتغال و شهرنشینی است و این به معنی این است که پراکندگی داده‌ها نسبت به میانگین در این دو متغیر نسبت

به سایر متغیرها کمتر است، همچنین بیشترین مقدار انحراف معیار مربوط به متغیر رفاه به مقدار ۰/۴۵ است. در ادامه برای تشریح کامل آمارهای توصیفی متغیرهای مورد استفاده در مدل در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول (۱): اطلاعات توصیفی متغیرها

متغیرها	توصیف متغیرها	مقدار حداکثر (Max)	مقدار حداقل (Min)	انحراف استاندارد (SD)	میانگین (M)
Lwel	لگاریتم رفاه	۱۰/۲۶	۶/۴۷	۰/۴۶	۸/۲۴
Lurb	لگاریتم شهرنشینی	۱/۹۸	۱/۶۹	۰/۰۸	۱/۸۳
(Lurb)2	مجذور لگاریتم شهرنشینی	۳/۹۲	۲/۸۴	۰/۲۸	۳/۳۶
LLbr	لگاریتم اشتغال	۲/۶۶	۱/۴۹	۰/۰۷	۱/۶۲
Lrev	لگاریتم سطح متوسط درآمد خانوار	۵/۹۱	۴/۱۵	۰/۲۳	۵/۳۶

منبع: یافته‌های پژوهش.

در ادامه در جدول (۲) به بررسی روند هرکدام از متغیرهای مورد بررسی در استانهای ایران پرداخته شده است.

جدول (۲): مقادیر متوسط متغیرهای مورد بررسی بر حسب استانهای ایران در دوره زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۸

استان	LWel	LUrb	(Lurb)2	LLbr	LRev
آذربایجان شرقی	۲/۱۵	۱/۸۵	۳/۴۳	۱/۶۵	۵/۳۶
آذربایجان غربی	۲/۱۷	۱/۸۱	۳/۲۸	۱/۶۶	۵/۱۹
اردبیل	۲/۱۹	۱/۸۳	۳/۳۴	۱/۶۸	۵/۱۵
اصفهان	۲/۱۴	۱/۹۴	۳/۷۶	۱/۶۴	۵/۳۸
البرز	۲/۲	۱/۹۶	۳/۸۵	۱/۶۱	۵/۴۶
ایلام	۲/۱۲	۱/۸۲	۳/۳۳	۱/۵۹	۵/۳۳
بوشهر	۲/۱۳	۱/۸۵	۳/۴۲	۱/۶۱	۵/۴۱

LRev	LLbr	(Lurb)2	LUrb	LWel	استان
۵/۵۸	۱/۶۱	۳/۸۸	۱/۹۷	□	تهران
۵/۳۷	۱/۶۲	۳/۲۱	۱/۷۹	۲/۱۷	چهارمحال و بختیاری
۵/۳۱	۱/۶۴	۳/۱۲	۱/۷۷	۲/۱۵	خراسان جنوبی
۵/۳۸	۱/۶۵	۳/۴۷	۱/۸۶	۲/۱۵	خراسان رضوی
۵/۳۷	۱/۶۶	۳/۰۲	۱/۷۴	۲/۱۴	خراسان شمالی
۵/۴۳	۱/۶۱	۳/۴۹	۱/۸۷	۲/۱۱	خوزستان
۵/۳۲	۱/۶۵	۳/۳	۱/۸۲	۲/۱۷	زنجان
۵/۳۲	۱/۶۱	۳/۶	۱/۹	۲/۱۸	سمنان
۵/۲۵	۱/۵۴	۲/۸۸	۱/۷	۲/۱۳	سیستان و بلوچستان
۵/۴۴	۱/۶۲	۳/۴۱	۱/۸۵	۲/۱۴	فارس
۵/۳۸	۱/۶۴	۳/۵۱	۱/۸۷	۲/۲۲	قزوین
۵/۴۱	۱/۵۹	۳/۹۲	۱/۹۸	۲/۱۷	قم
۵/۳۱	۱/۶۳	۳/۳۹	۱/۸۴	۲/۱۸	کردستان
۵/۲۸	۱/۶	۳/۱۳	۱/۷۷	۲/۱۵	کرمان
۵/۳۶	۱/۶۳	۳/۴۸	۱/۸۶	۲/۱۶	کرمانشاه
۵/۳۹	۱/۵۷	۳/۰۲	۱/۷۴	۲/۱۴	کهکویه و بویراحمد
۵/۳۷	۱/۶۲	۲/۹۷	۱/۷۲	۲/۱۵	گلستان
۵/۴۱	۱/۶۵	۳/۲۳	۱/۸	۲/۱۶	گیلان
۵/۳۴	۱/۵۹	۳/۲۵	۱/۸	۲/۱۸	لرستان
۵/۴۵	۱/۶۴	۳/۰۸	۱/۷۵	۲/۱۶	مازندران
۵/۲۲	۱/۶	۳/۵۴	۱/۸۸	۲/۲	مرکزی
۵/۴۲	۱/۶۲	۲/۹۷	۱/۷۲	۲/۱۸	هرمزگان
۵/۳۷	۱/۶۳	۳/۲۰	۱/۷۹	۲/۱۷	همدان
۵/۵۴	۱/۶۴	۳/۷۲	۱/۹۳	۲/۱۷	یزد

براساس جدول فوق می‌توان به این نتیجه دست یافت که بیشترین شاخص سطح رفاه اجتماعی (که در جدول بالا با LWei نشان داده شده است) مربوط به استان قزوین با رقم ۲/۲۲ و کمترین میزان رفاه اجتماعی مربوط به استان تهران با عدد ۲/۱ است. در رابطه با میزان شهرنشینی بالاترین رتبه مربوط به استان قم با عدد ۱/۹۸ با ۰/۱ بیشتر از استان تهران و کمترین میزان شهرنشینی نیز با عدد ۱/۷ مربوط به استان سیستان و بلوچستان است. در رابطه با میزان اشتغال، استان اردبیل با عدد ۱/۶۸ بیشترین میزان شاغلین و استان سیستان و بلوچستان با عدد ۱/۵۴ کمترین میزان شاغلین را در کشور دارا است.

در رابطه با متغیر سطح درآمد خانوار استان تهران با عدد ۵/۵۸ بیشترین میزان سطح درآمد خانوار را در بین استانهای کشور دارد و همچنین استان اردبیل با عدد ۵/۱۵ کمترین سطح درآمد خانوار را دارد. در ادامه، در جداول (۳) و (۴) که در ادامه آورده شده است به بررسی روند شهرنشینی و رفاه در استانهای ایران در سالهای ۱۳۹۰ - ۱۳۹۸ پرداخته شده است تا به بررسی روند هم‌زمان دو متغیر رفاه اجتماعی و شهرنشینی در هر یک از استانها پرداخته شود.

جدول (۳): روند شهرنشینی در استانهای ایران در بازه سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۸

استان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
آذربایجان شرقی	۱/۸۴	۱/۸۴	۱/۸۴	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۶
آذربایجان غربی	۱/۸	۱/۸	۱/۸	۱/۸	۱/۸	۱/۸۱	۱/۸۲	۱/۸۲	۱/۸۲
اردبیل	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۲	۱/۸۲	۱/۸۳	۱/۸۳	۱/۸۳	۱/۸۴	۱/۸۴
اصفهان	۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۴	۱/۹۴	۱/۹۴	۱/۹۵	۱/۹۵	۱/۹۵
البرز	۱/۹۶	۱/۹۶	۱/۹۶	۱/۹۶	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷
ایلام	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۳	۱/۸۳	۱/۸۴	۱/۸۴
بوشهر	۱/۸۳	۱/۸۴	۱/۸۴	۱/۸۴	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۶
تهران	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷	۱/۹۷

۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	استان
۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸	۱/۷۸	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۶	چهارمحال و بختیاری
۱/۷۸	۱/۷۸	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۶	۱/۷۶	۱/۷۵	۱/۷۵	خراسان جنوبی
۱/۸۷	۱/۸۷	۱/۸۷	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۷	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۶	خراسان رضوی
۱/۷۶	۱/۷۶	۱/۷۵	۱/۷۵	۱/۷۵	۱/۷۲	۱/۷۲	۱/۷۱	۱/۷۱	خراسان شمالی
۱/۸۹	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۵	۱/۸۵	خوزستان
۱/۸۳	۱/۸۳	۱/۸۳	۱/۸۳	۱/۸۲	۱/۸۱	۱/۸	۱/۸	۱/۸	زنجان
۱/۹۱	۱/۹۱	۱/۹	۱/۹	۱/۹	۱/۸۹	۱/۸۹	۱/۸۹	۱/۸۹	سمنان
۱/۷۱	۱/۷	۱/۶۹	۱/۶۹	۱/۶۹	۱/۷۱	۱/۷	۱/۷	۱/۶۹	سیستان و بلوچستان
۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۴	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۴	۱/۸۳	فارس
۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۷	۱/۸۷	۱/۸۸	۱/۸۷	۱/۸۷	۱/۸۶	قزوین
۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۹۸	قم
۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۳	۱/۸۳	۱/۸۲	۱/۸۲	کردستان
۱/۷۸	۱/۷۸	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۶	۱/۷۶	کرمان
۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۷	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۵	۱/۸۴	کرمانشاه
۱/۷۵	۱/۷۵	۱/۷۵	۱/۷۵	۱/۷۴	۱/۷۴	۱/۷۳	۱/۷۳	۱/۷۲	کهگیویه و بویراحمد
۱/۷۴	۱/۷۴	۱/۷۳	۱/۷۳	۱/۷۳	۱/۷۲	۱/۷۱	۱/۷۱	۱/۷۱	گلستان
۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸	۱/۸	۱/۸	۱/۷۹	۱/۷۹	۱/۷۸	۱/۷۸	گیلان
۱/۸۲	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۷۹	۱/۷۹	۱/۷۹	۱/۷۹	لرستان
۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۶	۱/۷۶	۱/۷۴	۱/۷۴	۱/۷۴	۱/۷۴	مازندران
۱/۸۹	۱/۸۹	۱/۸۹	۱/۸۹	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۸	۱/۸۷	۱/۸۷	مرکزی
۱/۷۵	۱/۷۵	۱/۷۴	۱/۷۴	۱/۷۳	۱/۷۱	۱/۷	۱/۷	۱/۷	هرمزگان
۱/۸۱	۱/۸۱	۱/۸	۱/۸	۱/۸	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۷	۱/۷۷	همدان
۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۳	۱/۹۲	یزد

جدول (۴): روند رفاه در استانهای ایران در بازه سالهای ۱۳۹۸-۱۳۹۰

استان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
آذربایجان شرقی	۱/۸	۱/۹۶	۲/۰۷	۲/۱۳	۲/۱۴	۲/۱۸	۲/۲۲	۲/۳۵	۲/۵۲
آذربایجان غربی	۱/۸۲	۱/۹۴	۲/۰۵	۲/۱۲	۲/۲۰	۲/۲۵	۲/۲۶	۲/۴۳	۲/۵
اردبیل	۱/۸۳	۱/۹۴	۲/۱۱	۲/۱۸	۲/۲۱	۲/۲۵	۲/۲۶	۲/۳۹	۲/۵۵
اصفهان	۱/۸۳	۱/۹۲	۲/۰۵	۲/۰۹	۲/۱۱	۲/۱۷	۲/۲۱	۲/۳۷	۲/۵۲
البرز	۱/۸۶	۲	۲/۱۱	۲/۱۵	۲/۲۲	۲/۲۲	۲/۲۸	۲/۴۲	۲/۵۵
ایلام	۱/۸۲	۲/۰۴	۲/۱۵	۲/۱۱	۲/۰۳	۱/۹۵	۲/۰۷	۲/۳۷	۲/۵۵
بوشهر	۱/۸۳	۲/۰۱	۲/۱۵	۲/۱۳	۱/۹۸	۲	۲/۱۳	۲/۳۷	۲/۵۶
تهران	۱/۸۱	۱/۹۱	۲/۰۳	۲/۰۸	۲/۰۹	۲/۱۳	۲/۱۵	۲/۲۸	۲/۴
چهارمحال و بختیاری	۱/۸۳	۱/۹۷	۲/۰۹	۲/۰۱	۲/۱۵	۲/۲۱	۲/۲۷	۲/۴۱	۲/۵۳
خراسان جنوبی	۱/۸۳	۱/۹۷	۲/۰۹	۲/۱۳	۲/۱۴	۲/۱۸	۲/۲	۲/۳۴	۲/۵
خراسان رضوی	۱/۸۳	۱/۹۶	۲/۰۶	۲/۱۱	۲/۱۴	۲/۱۹	۲/۲	۲/۳۶	۲/۵۱
خراسان شمالی	۱/۸۳	۱/۹۲	۲/۰۳	۲/۰۹	۲/۱۱	۲/۱۸	۲/۲۱	۲/۳۹	۲/۴۹
خوزستان	۱/۸۲	۲/۰۲	۲/۱۶	۲/۱۱	۱/۹۶	۱/۹۵	۲/۰۶	۲/۳۳	۲/۵۶
زنجان	۱/۸۶	۱/۹۶	۲/۰۹	۲/۱۲	۲/۱۵	۲/۲۱	۲/۲۴	۴۲	۲/۵۲
سمنان	۱/۸۳	۱/۹۴	۲/۱	۲/۱۴	۲/۱۷	۲/۲۳	۲/۲۶	۲/۳۹	۲/۵۵
سیستان و بلوچستان	۱/۷۸	۱/۹۵	۲/۰۶	۲/۱	۲/۱۳	۲/۱۸	۲/۲۲	۲/۳	۲/۴۶
فارس	۱/۸۱	۱/۹۳	۲/۱	۲/۰۹	۲/۱	۲/۱۵	۲/۲۲	۲/۳۳	۲/۵۱
قزوین	۱/۸۶	۲	۲/۱۳	۲/۱۸	۲/۲۳	۲/۲۵	۲/۳	۲/۴۵	۲/۶
قم	۱/۸۱	۱/۹۵	۲/۰۹	۲/۱۳	۲/۲	۲/۲۳	۲/۲۶	۲/۳۶	۲/۵۴
کردستان	۱/۸۴	۱/۹۷	۲/۰۷	۲/۱۲	۲/۱۶	۲/۲۴	۲/۲۷	۲/۳۹	۲/۵۲
کرمان	۱/۸۳	۱/۹۷	۲/۱	۲/۱۱	۲/۰۸	۲/۱۵	۲/۲۱	۲/۳۶	۲/۵۴
کرمانشاه	۱/۸۲	۱/۹۳	۲/۰۶	۲/۱۴	۲/۱۵	۲/۲۱	۲/۲۶	۲/۳۸	۲/۵۳

استان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کهگیویه و بویراحمد	۱/۸۵	۲/۰۲	۲/۲	۲/۱۴	۱/۹۷	۲/۰۲	۲/۱۲	۲/۳۶	۲/۵۶
گلستان	۱/۷۹	۱/۹۳	۲/۰۴	۲/۱	۲/۱۴	۲/۱۹	۲/۲۳	۲/۳۷	۲/۵۲
گیلان	۱/۸۴	۱/۹۴	۲/۰۷	۲/۱	۲/۱۵	۲/۱۷	۲/۲۳	۲/۳۷	۲/۵۴
لرستان	۱/۸۴	۱/۹۳	۲/۰۹	۲/۱۵	۲/۲۱	۲/۲۴	۲/۲۵	۲/۳۸	۲/۵۴
مازندران	۱/۸۴	۱/۹۵	۲/۰۷	۲/۱۴	۲/۱۷	۲/۲	۲/۲۲	۲/۳۷	۲/۵۱
مرکزی	۱/۸۱	۱/۹۵	۲/۱۲	۲/۱۴	۲/۱۷	۲/۲۱	۲/۲۹	۲/۴۹	۲/۶۱
هرمزگان	۱/۸۵	۱/۹۸	۲/۱۳	۲/۰۸	۲/۱۵	۲/۲۲	۲/۲۶	۲/۴۲	۲/۵۳
همدان	۱/۸۲	۱/۹۱	۲/۱	۲/۱۵	۲/۱۷	۲/۲	۲/۲۶	۲/۳۷	۲/۵۱
یزد	۱/۸۳	۱/۹۷	۲/۱	۲/۱۴	۲/۱۵	۲/۱۹	۲/۲۵	۲/۳۷	۲/۵۴

بر اساس داده‌های به دست آمده از جداول (۳) و (۴) می‌توان بیان داشت که در استانهای آذربایجان شرقی، غربی، اردبیل، اصفهان، البرز، ایلام، بوشهر، چهارمحال بختیاری، خراسان جنوبی، خراسان شمالی، خوزستان، زنجان، سمنان، فارس، قزوین، کردستان، کرمان، کرمانشاه، کهگیویه و بویراحمد، گلستان، گیلان، لرستان، مازندران، مرکزی، هرمزگان، همدان و یزد در بازه مورد بررسی ۱۳۹۰-۱۳۹۸ شهرنشینی به‌کندی روبه افزایش بوده و در همین زمان رفاه در این استانها نیز روندی صعودی داشته است.

البته لازم به ذکر است که در این میان در وهله اول، روند افزایش شهرنشینی استانهای چهارمحال و بختیاری، خراسان شمالی و هرمزگان و در وهله دوم، استانهای خوزستان، کردستان، کرمانشاه و همدان بالاتر از سایر استانها بوده است؛ اما در استانهای تهران و قم با وجود روند ثابت شهرنشینی رفاه در دوره زمانی مورد بررسی، همواره در حال افزایش بوده است.

در استانهای خراسان رضوی و سیستان و بلوچستان با وجود عدم ثبات در میزان شهرنشینی و نزولی و صعودی بودن روند، همواره رفاه در حال افزایش است. بر اساس آنچه

در روند موردبررسی رفاه و شهرنشینی در استانهای ایران مشاهده می‌شود، روند حرکت شهرنشینی و رفاه اجتماعی برخی از استان با هم یکسان بوده و در برخی دیگر ارتباطی بین آنها یافت نشده است.

در ادامه برای بررسی اینکه در حالت کلی تر و با لحاظ تمامی استانها، آیا در سالهای موردبررسی، شهرنشینی اثر مثبت بر رفاه اجتماعی استانها داشته است و یا خیر و اینکه برای اثرگذاری شهرنشینی بر رفاه اجتماعی استانها همواره یکسان بوده یا خیر، از تکنیک اقتصادسنجی استفاده شده است.

بر این اساس، برای بررسی و آزمون رابطه غیرخطی بین شهرنشینی و رفاه اجتماعی از تکنیک پانل پویا استفاده شده است. گام اول در تحلیل رگرسیونی برای بررسی مسئله رگرسیون کاذب انجام آزمون ایستایی متغیرها است. آزمونهای گوناگونی برای بررسی وجود ریشه واحد در داده‌های پانل وجود دارد که در این مطالعه از آزمون آیم، پسران و شین^۱، و آزمون لوین^۲ و همکاران استفاده شده است.

جدول (۵): نتایج آزمون ریشه واحد برای متغیرهای مدل

LLC			ISP			آزمونها ←
مقدار احتمال (p)	آماره t تعدیل یافته	مقدار آماره t	مقدار احتمال (p)	آماره t تعدیل یافته	مقدار آماره t	
۰/۰۰۰	-۴۳/۰۳	-۴۶/۶۹	۰/۰۱۴	-۱/۴۹	-۱/۹۹	LWel
۰/۰۰۰	-۱۹/۷	-۲۷/۰۶	۰/۰۰۰	-۱/۷۳	-۲/۴۱	LUrb
۰/۰۰۰	-۹/۸۵	-۱۳/۰۲	۰/۰۰۳	-۱/۵۵	-۱/۹	(LUrb)2
۰/۰۰۰	-۱۶/۳۱	-۲۱/۸۴	۰/۰۰۲	-۱/۵۷	-۲/۳۷	LLbr
۰/۰۰۰	-۳۱/۲۲	-۳۵/۹۲	۰/۰۰۰	-۱/۸	-۲/۸۶	Lrev

1. Im-pesaran-shin
2. Levin

بر اساس تئوری چنانچه فرضیه صفر آزمون مبنی بر وجود ریشه واحد رد شود، مانایی متغیر مورد بررسی پذیرفته می‌شود. بر اساس نتایج تمام متغیرها در سطح اعتماد ۹۵ درصد و ۹۹ درصد ایستا هستند، به بیان دیگر متغیرها دارای درجه هم جمعی $I(0)$ هستند. با توجه به این موضوع که مدل برآوردی در این مدل به صورت پانل پویا است و روشهای پانل دیتای معمولی مشکل همبستگی اثرات مقطعی با متغیرهای توضیحی را به دلیل در نظر گرفتن اثرات ثابت نمی‌تواند حل کند، به همین دلیل از مدل پانل دیتای پویا استفاده شده است. این مدل به دلیل در نظر گرفتن اثرات تعدیل پویای متغیر وابسته در مقایسه با سایر روشهای برآورد مناسب‌تر است. آزمون سارگان آزمونی برای اعتبارسنجی متغیرهای ابزاری است که نتایج در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول (۶): نتایج آزمون سارگان

۲۶/۹۵	مقدار آماره x^2
۲۷	درجه آزادی
۰/۴۶	مقدار احتمال (p)

در آزمون سارگان، فرضیه صفر، اعتبار متغیرهای ابزاری مدل را مورد آزمون قرار می‌دهد. بر اساس نتایج جدول (۶) فرضیه صفر رد نشده است یعنی متغیرهای ابزاری مورد استفاده در مدل معتبر است. در ادامه نتایج مدل با لحاظ متغیرهای ابزاری در جدول (۷) ارائه شده است

جدول (۷): نتایج برآورد مدل گشتاورهای تعمیم یافته آرلانو- باند (GMM)

متغیرها	ضریب	سطح احتمال (p)
LWel(-1)	۰/۰۶	۰/۰۰۰
LUrb	۱۲/۱۲	۰/۰۰۰
(LUrb) ²	-۲/۳۹	۰/۰۰۰
LLbr	۰/۲۴	۰/۰۰۰
LRev	۰/۵۶	۰/۰۰۰
C	-۹/۹	۰/۰۰۰
Wald	۷۶۴۱۱/۲۷	۰/۰۰۰
تعداد گروهها	۳۱	

بنا بر نتایج جدول (۷) که برای ۳۱ گروه استان و برای بازه ۹ ساله است، می توان بیان کرد که مقدار وقفه متغیر رفاه با ضریب ۰/۰۶ در سطح ۱ درصد بر رفاه اجتماعی خانوارها در استانهای کشور اثر مثبت دارد. همچنین متغیر شهرنشینی نیز با ضریبی برابر ۱۲/۱۲ در سطح ۱ درصد دارای بیشترین اثر در میان متغیرهای انتخابی بر رفاه اجتماعی خانوارهای استانها است که اثر مثبت دارد، اما توان دوم متغیر شهرنشینی با ضریب -۲/۳۹ و در سطح معناداری ۱ درصد بر سطح رفاه خانوارها در استانهای ایران تأثیر منفی دارد.

به عبارت دیگر متغیر شهرنشینی دارای اثر مثبت اما کاهنده بر رفاه اجتماعی خانوارها است، یعنی شهرنشینی در ابتدا با افزایش تا یک مقدار آستانه دارای اثر مثبت بر رفاه خانوارها بوده اما از نقطه آستانه به بعد این اثر منفی است و با افزایش شهرنشینی سطح رفاه خانوارها کاهش می یابد. متغیر نرخ اشتغال نیز دارای اثر مثبتی بر رفاه اجتماعی خانوار با ضریب ۰/۲۴ و در سطح ۱ درصد است یعنی با افزایش سطح اشتغال رفاه اجتماعی بهبود می یابد.

در نهایت سطح درآمد خانوار نیز با ضریبی برابر ۰/۵۶ و در سطح ۱ درصد اثر مثبتی بر رفاه اجتماعی دارد و با افزایش سطح درآمد وضعیت رفاه خانوار در استانهای ایران بهبود می‌یابد.

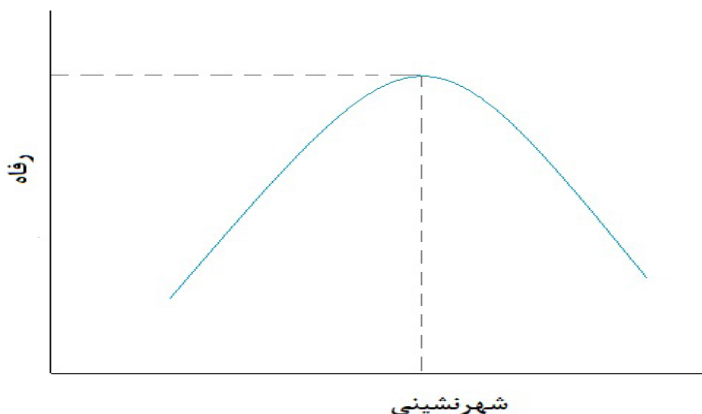
نتایج این مطالعه در رابطه با وجود رابطه غیرخطی بین شهرنشینی بر رفاه اجتماعی استانهای ایران با مطالعه (Farahmand et al, ۲۰۱۲) مطابقت دارد. همچنین نتایج مطالعه در رابطه با تأثیر مثبت اشتغال بر رفاه در اجتماعی با مطالعه (Tiberti., ۲۰۲۰) همسویی دارد. در نهایت، براساس نتایج حاصل از این مطالعه رابطه بین درآمد و رفاه اجتماعی مثبت است که مطالعه (Ali, ۲۰۲۲) این موضوع را تأیید می‌کند.

در ادامه به منظور پیدا کردن سطح شهرنشینی حداکثرکننده رفاه اجتماعی ($Lnurb^*$) کافی است که از معادله رفاه اجتماعی تخمین زده شده نسبت به متغیر شهرنشینی مشتق گرفته شده و مساوی صفر قرار داده شود، یعنی:

$$(\partial \ln w_{it}) / (\partial \ln urb_{it}) = 0 \rightarrow \ln urb_{it}^* = 53/2$$

این نقطه همان نقطه آستانه‌ای است که به ازای آن رفاه اجتماعی به حداکثر مقدار خود می‌رسد، یعنی به طور متوسط وقتی میزان لگاریتم شهرنشینی به سطحی معادل ۲/۵۳ می‌رسد، لگاریتم رفاه اجتماعی استانهای کشور به بیشترین مقدار خود می‌رسد. در واقع سطحی از میزان شهرنشینی وجود دارد که رفاه اجتماعی را ماکزیمم می‌کند. به طوری که اگر بیش از این مقدار (۲/۵۳)، میزان شهرنشینی افزایش یابد، هزینه‌های ناشی از مهاجرت به شهرها بیش از منافع انتظاری آن بوده و در نتیجه رفاه اجتماعی را کاهش خواهد داد که در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل (۱): رابطه U معکوس بین شهرنشینی و رفاه اجتماعی

شکل (۱) نشان‌دهنده نقطه آستانه‌ای است که در آن رفاه اجتماعی به حداکثر میزان خود می‌رسد و پس‌از آن با افزایش در شهرنشینی رفاه کاهش می‌یابد. در ادامه، آماره آرلانو و باند برای تعیین خودهمبستگی جملات اخلال به کار رفته است که نتایج این آزمون در جدول (۵) آمده است.

جدول (۸): آزمون خودرگرسیون جملات اخلال

سطح احتمال (p)	مقدار آماره	وقفه
۰/۰۹	-۱/۷	اول
۰/۲۱	۱/۲۲	دوم

نتایج آزمون آرلانو و باند برای تعیین مرتبه خودهمبستگی نشان‌دهنده این است که در این آزمون، فرضیه صفر همان عدم وجود خودهمبستگی بین جملات اخلال بوده و مقدار آماره آزمون z برای وقفه خودرگرسیونی مرتبه اول و دوم به ترتیب برابر با $-1/7$ و $1/22$ است. در این آزمون فرضیه صفر، مبنی بر نبود خودهمبستگی در جملات تفاضل‌گیری شده

در مرتبه دوم، با توجه به ارزش احتمالهای به دست آمده، در سطح معنی داری ۱۰ درصد رد نخواهد شد.

بحث

در این مطالعه به ارزیابی رابطه غیرخطی شهرنشینی با رفاه اجتماعی استانهای ایران بر اساس تکنیک داده‌های تابلویی پویا در بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۸ پرداخته شده است. در این بررسی علاوه بر متغیر شهرنشینی متغیرهای مجذور شهرنشینی، سطح درآمد خانوار و اشتغال نیز مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج حاکی از این است که متغیرهای سطح درآمد خانوار و اشتغال دارای اثر مستقیم بر رفاه هستند و با افزایش این دو متغیر سطح رفاه بهبود می‌یابد؛ اما در رابطه با متغیر شهرنشینی، نتایج متفاوت از این دو متغیر بوده است، به طوری که براساس نتایج رابطه بین شهرنشینی و رفاه خانوار به صورت \square معکوس بوده که این بدان معنا است که شهرنشینی در سطوح بالای خود بر رفاه اثر منفی خواهد داشت.

بخشی از افزایش شهرنشینی و جمعیت ساکنان در مناطق شهری به دلیل مهاجرت زیاد از حد ساکنان مناطق دیگر به شهرها است. مهاجران به دنبال دسترسی بهتر به امکانات به شهرها مهاجرت می‌کنند. چرا که دسترسی به امکانات آموزشی، شغلی، بهداشتی و ... در شهرها به نسبت سایر مناطق بهتر است. بنابراین سالانه عده زیادی از مردم ساکن روستا در جست‌وجوی شغل و امکانات بهتر به سمت شهرها مهاجرت می‌کنند که به دلیل کمبود زیرساختها و مسائل مالی تعداد زیادی از این افراد در حاشیه شهرها ساکن می‌شوند.

سکونت در شهرها در صورتی که زیرساختهای لازم برای پاسخگویی به نیازهای کل جمعیت ساکن فراهم نشده باشد موجب کاهش سطح رفاه ساکنان می‌شود. همچنین حاشیه شهرها مملو سکونتگاه مناسبی از لحاظ سطح رفاهی نیستند. بنابراین با افزایش جمعیت شهرها و گسترش شهرنشینی، سطح رفاه مردم افزایش پیدا خواهد کرد اما پس از رسیدن به

یک نقطه بهینه و حداکثری، با افزایش شهرنشینی سطح رفاه خانوارها دچار کاهش خواهد شد.

به همین دلیل همان‌طور که نتایج این پژوهش نیز نشان داده، شهرنشینی نمی‌تواند عامل مؤثر و اصلی در افزایش رفاه خانوار باشد. این متغیر در صورتی که بستر و زیرساختهای لازم آماده باشد می‌تواند رفاه را افزایش دهد در غیر این صورت تهدیدی برای سطح رفاه مردم خواهد بود. بنابراین مناسب‌ترین راه برای بهبود سطح رفاه خانوارها بهبود امکانات آموزشی، شغلی و بهداشتی در روستاها و مناطق غیرشهری است که در این حالت مهاجران برای دسترسی به امکانات بهتر که لزوماً اتفاق نخواهد افتاد، به شهرها مهاجرت نخواهند کرد تا رفاه خود و دیگر ساکنان شهرها را تحت‌الشعاع قرار دهند و خود آنان با سکونت در حاشیه شهرها در رسیدن به هدف خود یعنی افزایش سطح رفاه دچار مشکل شوند.

با توجه به این موضوع دولت و بخش خصوصی برای جلوگیری از این امر که می‌تواند هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی زیادی برای جامعه و دولت به بار بیاورد می‌توانند با هزینه‌کردن مبالغ کمتر از میزان لازم برای توسعه شهرها، به سرمایه‌گذاری در زیرساختهای مربوطه در مناطق روستایی مانند: مراکز بهداشت و درمان، ایجاد واحدهای تولیدی و مراکز آموزشی و تفریحی بپردازند. سرمایه‌گذاری در نقاط غیرشهری به علت منابع در دسترس و ارزان‌قیمت هم برای سرمایه‌گذاران به لحاظ اقتصادی و هزینه‌کرد به صرفه است و هم اینکه با این کار از واردشدن هزینه اجتماعی به جامعه به علت مهاجرت بی‌رویه به شهرها جلوگیری می‌کند و توسعه اصولی این نقاط کشور را در رسیدن به توسعه پایدار یاری می‌کند.

همچنین با توجه به اینکه نسبت توسعه و رفاه در تمامی استانهای کشور به یک میزان نیستند و شهرهای صنعتی و توسعه‌یافته رشد جمعیتی بیشتری را در مقایسه با بقیه شهرها تجربه می‌کنند و همین‌طور اینکه روند توسعه شهرها و سازمان‌دهی و ایجاد زیرساخت به طور هم‌زمان در تمام کشور ممکن نیست بهتر است دولت با بررسی وضعیت استانهای

مختلف اولویت‌بندی اجرای سیاستهای توسعه را براساس نیازمندترین استانها شکل دهد تا بدین‌وسیله بتواند از مهاجرت بین استانها نیز جلوگیری کرده و همین‌که با سرعت بیشتری به نتیجه مطلوب خود برسد.

بنابراین در مطالعات آتی می‌توان به مقایسه رفاه و درجه توسعه‌یافتگی شهرهای ایران و نقاط ضعف و چالشهای پیش‌رو پرداخت تا به اجرای سیاستهای دولت در راستای بهبود رفاه کمک شود.

- Ali, E.M. (2022). Income Inequality, Economic Growth, and Structural Changes in Egypt: New Insights from Quantile Cointegration Approach. *Economic Change and Restructuring*, 56, 379–407. <https://ideas.repec.org/r/yon/wpaper/2014rwp-69.html>.
- Arellno, M., and Bond, S. (1991). Some Tests of Specification for Panel Data, Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations. *The Review of Economic Studies*, 58 (2), 277-297. <https://www.sciencedirect.com/reference/47607>.
- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data, Third Edition*, New York, John Wiley and Sons. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-53953-5>
- Black, D. and Henderson, V. (1999). A Theory of Urban Growth. *Journal of Political Economy*, 2, 252-284. <http://dx.doi.org/10.1086/250060>.
- Cali, M. and Menon, C. (2013). Does Urbanization Affect Rural Poverty? Evidence from Indian Districts. *The World Bank Economic Review*, 27(2), 171-201. <https://ideas.repec.org/p/wbk/wbrwps/6338.html>
- Diao, X., Magalhaes, E. and Silver, J. (2019). Cities and Rural Transformation: A Spatial Analysis of Rural Livelihoods in Ghana. *World Development*, 121, 141-157. <https://ideas.repec.org/a/eee/wdevel/v121y-2019icp141-157>.
- Dorosh, P. and Thurlow J. (2014). Can Cities or Towns Drive African Development? Economy-Wide Analysis for Ethiopia and Uganda, *World Development*, 63, 113-123. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/81069/1/717430626.pdf>
- Eskandari, H., Dadash Karimi, Y. and Hojjati., A. (2021). Identifying Factors on Public Governance with a Social Justice Development Approach: Qualitative Research. *Iranian Society of Sociology of Education*, 14 (2), 299-308. (In Persian). https://journals.ut.ac.ir/article_88925.html
- Farahmand, Sh., Aboutlebi, M., and Karimi, M., (2012). *Spatial Analysis of the Impact of Urbanization on Social Welfare in the Provinces of Iran*. International Econometrics Conference on Methods and Careers. Islamic Azad University of Sanandaj. (In Persian) <https://en.civilica.com/doc/1309693/>.
- Farahmand, Sh., Akbari, N., (2008). Spatial Analysis of Urban Development in Iran (growth in the number of cities), *Iran Economic Research*,

- 34 (10), 73-98. https://www.researchgate.net/publication/227372197_Triumph_of_the_City_How_Our_Greatest_Invention_Makes_Us_Richer_Smarter_Greener_Healthier_and_Happier_-_By_Edward_Glaeser (In Persian).
- Henderson, J. V., Roberts, M. and Storeygard, A. (2013). Is Urbanization in Sub-Saharan Africa Different? World Bank Policy Research Working Paper 6481, Washington, DC: *World Bank*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/309811468194345036/pdf/WPS6481.pdf>.
 - Henderson, J. V. (1974). The Sizes and Types of Cities. *The American Economic Review*, 64(4), 640-656. https://econpapers.repec.org/article/aeaarec/v_3a64_3ay_3a1974_3ai_3a4_3ap_3a640-56.htm.
 - Henderson, J. V. (2000). The Effects of Urban Concentration on Economic Growth (No. w7503). *National Bureau of Economic Research*. https://journals.ut.ac.ir/article_68368.html.
 - Ilkhani, F, and Naji Meidani, A. (2017). The Impact of Urbanization on the Economic Well-Being of Selected MENA Countries. *International Conference on Management, Economics and Marketing*, 1-21. (In Persian).
 - Jedwab, R. (2011). *Why Is African Urbanization Different? Evidence from Resource Exports in Ghana and Ivory Coast*. Paper Presented at the 2011 NEUDC Conference at Yale University, New Haven
 - Kanbur, R. and Zhuang, J. (2013). Urbanization and Inequality in Asia. *Asian Development Review*, 30(1), 131-141.
 - Karimi Takanloo, Z and Ranjpour, R. (2013). *Panel Data Econometrics, Semit Publications, First Edition*, 183-259. (In Persian).
 - Kave, S., Asari Arani, A., Faraji Dizaji S. and Hosseini, H. (2021). Comparison of the mental well-being of the residents of Metn and the suburbs of Mashhad metropolis and the factors affecting it. *Social health*, 8 (3), 399-412. (In Persian).
 - Khodaverdi Samani, M., Alizadeh, S. and Shaghaghi Shahri, V. (2023). Spatial overflow of financial decentralization on social welfare in the provinces of Iran during the years 2006-2018 Approach: Spatial econometrics. *The Quarterly Journal of Quantitative Economics (JQE)*, Article in Press, Accepted Manuscript Available Online. (In Persian).

- Malkina, M. (2017). Assessment of Inter-Regional Convergence in the Social Welfare Based on the a. Sen Function: Russian Case Study. *Journal of Economic and Social Development*, 4(1): 50-6.
- Mohammadi, T., Shakeri, A., Abdollah Milani, M., and Shahabi, A. (2015). Investigating the Effect of Price Changes on Income Distribution and Welfare in Urban Areas. *Economic Modeling Quarterly*, 9 (1), 2-2. (In Persian).
- Mousavi Shal, S.M (2021). An overview of the impact of urbanization on the process of political development in Iran. *Comprehensive studies in urban management*. 1(4). 16-19. (In Persian).
- Mukhtar, U., Zhong, Z., and Tian, B. (2018). Does Rural–Urban Migration Improve Employment Quality and Household Welfare? Evidence from Pakistan. *Sustainability*, 10(11). 42-81.
- Nobahar, E., Panahi H, Mehri Z. (2023). Investigating the Relationship between Income Inequality, Urbanization, and Economic Growth in Provinces of Iran. *JPBUD*. 28(1), 97-122. (In Persian).
- Nguyen, L.D., Raabe, K. and Grote, U. (2015). *Rural–urban migration, household vulnerability, and welfare in Vietnam*. 17 (3). 79-93.
- Renaud, B. (1987). *National Urbanization Policy in Developing Countries*.
- Seyed Nourani, S.M and Raji Asad abadi, M. (2020). Investigating the impact of urbanization on income inequality in Iran. *Journal of official statistics of Iran*. 30 (2). 340-359. (In Persian)
- Swain, B. & Teufel, N (2017). The Impact of Urbanisation on Crop–Livestock Farming System: A Comparative Case Study of India and Bangladesh, Journal of Social and Economic Development, Springer; *Institute for Social and Economic Change*, 19(1), 161-180.
- Tiberti, L & Kibrom, A & Gebrekristos Mezgebo, T. (2020). *Can Urbanization Improve Household Welfare? Evidence from Ethiopia*. Artner-ship for Economic Policy (PEP) (www.pep-net.org).
- Todaro, M. (1989). *Economic Development in the Third World*. Translated by Farjami, Gholam Ali. Tehran, Program and Budget Publications.
- United Nations (2014). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision*. Methodology Working Paper No. ESA/P/WP.238. New York, NY: United Nations.

- Vafaei, E., Mohammadzadeh, P., Fallahi, F. & Asgharpour, H. (2017). The Convergence of Social Welfare in the Iranian Provinces Using Spatial STAR Nonlinear Technique. *Applied Theories of Economics*, 4(2), 79-102. (In Persian).
- Vafaei, E., Mohammadzadeh, P., Fallahi, F. & Asgharpour, H. (2018). The Evaluation of Suitability of Spatial Error STAR Model for Modeling Convergence of Social Welfare of Iran's Provinces. *Economic Modeling Quarterly*. 12 (3). 1-23. (In Persian)
- World Bank (2009). World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography. Washington DC: *World Bank*.
- Xie, Sh & Chen, J. & Ritakallio, V.M and Leng, X. (2021). Welfare Migration or Migrant Selection? Social Insurance Participation and Rural Migrants' Intentions to Seek Permanent Urban Settlement in China. *SAGE journals*, <https://doi.org/10.1177/0042098020936153>.